

MONITUM.

serie locatur. Savilius, qui inter spuria hoc opusculum incaute posuerat, in notis postea suis id incogitanter ac temere factum esse declaravit, verique Chrysostomo dignum opus esse fassus est. Certe non modo Chrysostomi fetum, sed etiam

inter elegantiores numerandum esse censemus.

Germani Brixii interpretationem, utpote satis accuratam, aliquot tamen in locis emendatam, e regione Græci textus edendam curavimus.

[16] ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΥΠΕΡΟΧΗΣ, ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΝ ΣΥΖΩΝΤΑ Τῆ ΑΛΗΘΕΣΤΑΤῆ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

α'. Ὅρων ἐγὼ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων τὰ δοκοῦντα εἶναι καλὰ μᾶλλον ἀγαπῶντάς τε καὶ θαυμάζοντας, ἢ τὰ ὄντως χρηστὰ καὶ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὰ, ἀναγκαῖον εἶναι μίξιον περὶ ἑκατέρων βραχεῖς ποιήσασθαι τοὺς λόγους, καὶ παραθεῖναι νῦν ἀλλήλοις τὰ τε κατερόχθυμμένα ἀπὸ πολλοῖς^α, τὰ τε πολλῆς τυγχάνοντα σπουδῆς, ἵνα κερθόντες τὸ διάφορον ἑκατέρων, τὰ μὲν ὡς ἀξία σπουδῆς καὶ σωτηρίας περὶ πολλοῦ ποιησώμεθα, τῶν δὲ καταφρονεῖν παιδευθῶμεν ὡς οὐδενὸς ἀξίων. Οὐκοῦν ἀγαθὸν εἶναι μὲν πλοῦτος^β καὶ δυναστεία καὶ ἀρχὴ καὶ δόξα, καὶ μακαρίζουσιν οἱ πολλοὶ τοὺς τῶν ἐθνῶν ἄρχοντας, ἀρχομένους ἐπὶ λαμπρῶν ὀχημάτων, καὶ κηρύκων βοῆς καταλαύοντας καὶ δορυφορίας πολλῆς, καταπεφρόνηται τῶν φιλοσοφούντων ὁ βίος, καὶ τῶν τὴν μονήρην διαίτησιν ἡρημένων· κάκεινοι μὲν φανέντες, πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφουσι τὸν δῆμον, οὗτοι δὲ φανέντες οὐδενὸς θαυμάζουσι, ἢ κομιδῆ γε ὀλίγων, πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκουσι. Ὁμοίως δὲ τούτων μὲν οὐδεὶς ἂν ἐπιθυμήσειε γενέσθαι ὁμοίος, τῶν δὲ ἅπαντες· καίτοι γε δυναστείαν μὲν κτήσασθαι, καὶ ἀρχὴν ἔθνους λαβεῖν, χαλεπὸν τε καὶ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατον, καὶ πολλῶν ἂν δεηθεῖεν χρημάτων οἱ ἀρχῆς ἐρασταί· τὸ δὲ μονήρην βίον ἐλέσθαι, καὶ τῆς Θεοῦ λατρείᾳ συζῆν, πᾶσιν ὁμοίως εὐπορὸν τε καὶ ἄσπαστον. Καὶ τῆς μὲν ἀρχῆς ἢ κτήσεως τῷ βίῳ τούτῳ συνφύεται, μᾶλλον δὲ καὶ ζῶντας ἀπολιμπάνει τοὺς ἀρχῆς ἐραστάς, κῆδον δὲ τινος καὶ εἰς κίνδυνον μέγαν ἢ βίαν κατέστησεν· [117] ὁ δὲ μονήρης βίος νῦν τε πολλῶν ἀγαθῶν ἀναπέμπλησι τοὺς δικαίους, καὶ μετὰ τὸν τοῦ βίου τελευτὴν λαμπροῦς καὶ χαίροντας ἐπὶ τῷ κτήριον ἄγει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὅτε^γ τῶν ἀρξάντων οἱ πλείους μεγάλην ὀφθήσονται διδόντες τῶν βεβιωμένων τὴν δίκην. Φέρε δὴ παραθέντες ἀλλήλοις τὰ τε τῆς

φιλοσοφίας ἀγαθὰ, τὰ τε δοκοῦντα εἶναι χρηστὰ τῆς ἐν τῷ παρόντι βίῳ δυναστείας καὶ δόξης, καταμάθωμεν τὸ διάφορον ἑκατέρων τῶν ἀγαθῶν· παράλληλα γὰρ ἔσται φανερώτερα· μᾶλλον δὲ, εἰ δοκεῖ, τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν, τὴν βασιλείαν λέγω, τῆς φιλοσοφίας παραθέντες, θεωρήσωμεν ἑκατέρας κτήσεως τοὺς καρπούς, καταμαθόντες ἀκριβῶς τίνοι μὲν ὁ βασιλεὺς, τίνοι δὲ ὁ φιλόσοφος ἄρχει. Οὐκοῦν ὁ μὲν βασιλεὺς πόλεις καὶ χώραις καὶ πολλοῖς ἐφέστηκεν ἔθνεσι, καὶ στρατηγούς καὶ ὑπάρχους καὶ στρατόπεδα καὶ δῆμους καὶ βουλὰς τοῖς ἑαυτοῦ νεύμασιν ἄγων· ὁ δὲ Θεὸς δεδωκώς ἑαυτὸν, καὶ τὸν μονήρην βίον ἡρημένος, θυμοῦ καὶ φθόνου καὶ φιλαργυρίας καὶ ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἄρχει κακῶν, σκοπῶν ἀεὶ καὶ φροντίζων, ὅπως ἂν μὴ συγχωρήσειε τῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῖς αἰσχροῖς γενέσθαι πάθεσι, μηδὲ δουλωθῆναι τὸν λογισμὸν τυραννίδι πικρᾷ, ἀλλ' ἀνωτέρω πάντων ἀεὶ τὴν διανοίαν ἔχει, τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐπιστήσας τοῖς πάθεσι. Τοιαύτην μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, τοιαύτην δὲ ὁ μοναχὸς ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κέκτηται, ὥστε δικαιότερον ἂν τις τοῦτον βασιλέα καλέσειεν, ἢ τὸν ἀλουργίδι καὶ στεφάνῳ λαμπρόμενον^δ, καὶ καθήμενον ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ.

β'. Βασιλεὺς γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ θυμοῦ καὶ φθόνου καὶ ἡδονῆς κρατῶν, καὶ πάντα ὑπὸ τοὺς νόμους ἄγων τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν νοῦν ἐλεύθερον τηρῶν, καὶ οὐκ ἔων ἐνδυναστεύσαι τῆς ψυχῆς τὴν δεσποτείαν τῶν ἡδονῶν. Τὸν τοιοῦτον ἡδέως ἂν εἶδον καὶ δῆμων καὶ γῆς καὶ θαλάσσης ἄρχοντα, καὶ πόλεων καὶ δῆμων καὶ στρατοπέδων. Ὁ γὰρ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς τὸν λογισμὸν ἐπιστήσας, βραδίως ἂν ἐπισταίη καὶ ἀνθρώποις μετὰ τῶν θείων νόμων, ὥστε αὐτὸν ἐν πατρὸς τάξει τοῖς ἀρχομένοις εἶναι, μετὰ πάσης ἡμερότητος ὁμιλοῦντα ταῖς πόλεσιν. Ὁ δὲ ἀνθρώπων μὲν ἄρχειν δοκῶν, θυμῷ δὲ καὶ φιλαρχίᾳ καὶ ἡδοναῖς δουλεύων, πρῶτον μὲν καταγέλαστος εἶναι δι-

Coislin. παρὰ πολλῶν.
Οὐκοῦν παρὰ πολλοῖς ἀγαπητὸς μὲν πλοῦτος. Savil.
Coislin. et Savil. Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, ὅτε.

δ Coislin. λαμπρόν.

ξείον ἂν τοῖς ἀρχομένοις, ὅτι στέφανον μὲν φορεῖ λιθοκόλλητον καὶ χρυσοῦν, σωφροσύνη δὲ οὐκ ἐστεφάνωται, καὶ ἀλουργίδι μὲν ὄλον τὸ σῶμα λάμπεται, τὴν δὲ ψυχὴν ἀκόσμητον ἔχει. Ἐπειτα δὲ οὐδὲ ὅπως μεταχειρίζεται τὴν ἀρχὴν ἐπιστήσεται· ὁ γὰρ ἑαυτοῦ μὴ δυνηθεὶς ἀρχειν, πῶς ἂν ἑτέρους δυνηθεῖη κατευθύνειν τοῖς νόμοις; Εἰ δὲ βούλει καὶ τὸν πόλεμον ἑκατέρων ἰδεῖν, εὐρήσεις τὴν μὲν δαίμοσι μαχόμενον καὶ κρατοῦντα καὶ νικῶντα καὶ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ στεφανούμενον· μετὰ γὰρ τῆς θείας βροπῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον ἔρχεται, οὐρανίους πεφραγμένους ὕπλοις, ὥστε ἀνάγκη τούτου γενέσθαι [118] τὸ κράτος· τὸν δὲ βασιλέα βαρβάρους μαχόμενον. Ὅσῳ δὲ τῶν ἀνθρώπων οἱ δαίμονες φοβερώτεροι, τοσοῦτῳ λαμπρότερος ὁ τούτων κρατῶν τοῦ νικῶντος ἐκείνους. Εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἑκατέρου πολέμου καταμαθεῖν βουληθείης, πολὺ τὸ οὐκ ἴσον ἢ εὐρήσεις. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας πολεμεῖ τοῖς δαίμοσιν, ἢ πόλεις ἢ κώμας ἐκ τῆς πλάνης ἐξαρπάσαι ποθῶν· ὁ δὲ μάχεται βαρβάρους ὑπὲρ τόπων ἢ ὄρων ἢ χρημάτων ἀρπασθέντων, ἢ πλεονεξίας καὶ ἔρωτος ἀρχῆς ἀδίκου παρακαλοῦσης ἐπὶ τὴν μάχην· ἐνθα δὴ πολλοὶ πολλακίς βασιλεῖς, τῶν μείζονων ἐπιθυμήσαντες, καὶ τὰ παρόντα προσαπώλεσαν. Ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ καὶ οἱ πόλεμοι τοσοῦτον ἀλλήλων διαφέροντας ἔδειξαν τὸν τε βασιλέα, καὶ τὸν ἐσπουδακότα τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ συζῆν· γνοίη δ' ἂν τις αὐτοὺς ἀκριβῶς, τὸν βίον ἑκατέρου καὶ τὰς πράξεις τὰς παρ' ἡμέραν σκοπῶν. Εὐροὶ γὰρ ἂν ὡς ἀληθῶς τὸν μὲν ὀμιλοῦντα προφήταις, καὶ τῇ τοῦ Παύλου σοφίᾳ τὴν ψυχὴν καλλωπίζοντα, καὶ μεταπηδῶντα συνεχῶς ἀπὸ μὲν Μωσέως πρὸς Ἡσαΐαν, ἀπὸ δὲ τούτου πρὸς Ἰωάννην, ἀπὸ δὲ τούτου πρὸς ἕτερον· τὸν βασιλέα δὲ συνεχῶς ὀμιλοῦντα ταξιάρχους καὶ ὑπάρχους καὶ δορυφόρους· οἷς δὲ τις ὀμιλεῖ συνεχῶς, τούτοις ἀφομοιοῦται τὸ ἦθος. Οὐκοῦν ὁ μὲν μονάζων πρὸς τὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν ἦθη ἐκτυποῦται τὴν γνώμην, ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τὰ τῶν στρατηγῶν καὶ δορυφόρων καὶ ὑπασπιστῶν, ἀνθρώπων ὄϊνω δουλευόντων καὶ ἡδοναῖς χαριζομένων, καὶ τὸ πλεον τῆς ἡμέρας διατριβόντων ἐν πότῳ, οὐδὲν καίριον ἢ καλὸν διὰ τὸν οἶνον ἐπισταμένων. Οὕτως ἄρα καὶ διὰ τοῦτο τὸν μονήρη βίον προσθήκει μακαρίζειν μᾶλλον ἢ τὸν ἐν δυναστείᾳ καὶ βασιλείᾳ καὶ σκήπτροις.

γ'. Εἰ δὲ καὶ τῆς νυκτὸς τὸν χρόνον ἐξετάζειν βουληθεῖημεν, τὸν μοναχὸν μὲν ὀφόμεθα τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ καὶ ταῖς εὐχαῖς κοσμούμενον, πολὺ πρότερον ἄδοντα τῶν ὀρνίθων, ἀγγέλοις συμβιοτεύοντα, Θεῷ συλλαλοῦντα, τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀπολαύοντα· τὸν δὲ πολλοῖς ἔθνεσιν ἐφεστηκότα καὶ δήμοις καὶ στρατοπέδοις, καὶ πολλῆς μὲν γῆς, πολλῆς δὲ ἀρχοντα θαλάττης, ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνατεταμένον καὶ βέγγοντα. Καὶ ἐκεῖνος μὲν γὰρ τοσοῦτοις τρέφεται σιτίοις, ὅσα οὐκ ἂν ἀπαιτήσεις τὸν μοναχὸν ὕπνον βαθύν· τὸν δὲ ἡ τρυφή κτακοιμίζει καὶ ὁ πότος μέχρις ἡμέρας αὐτῆς ἐν τῇ κλίνῃ κατέχων. Ἔστι τοίνυν τῷ μὲν μοναχῷ καὶ ἀμπεχόνῃ καὶ τράπεζα μετρία, καὶ σύσσειτοι τῆς αὐτῆς ἀρετῆς ἀθληταί· τὸν βασιλέα δὲ λίθοις τε

ἀνάγκη καὶ χρυσῷ καλλωπίζεσθαι, τράπεζάν τε παραθεσθαι λαμπράν, καὶ χρῆσθαι συσσίτοις, εἰ μὲν ἀφροεῖη, σῆς ἑαυτοῦ κακίας ἀξίους, εἰ δὲ νοῦν ἔχοι καὶ σωφρονοίη, χρηστοῖς ἴσως καὶ δίκαιοις, πολὺ δὲ λειπομένον τῆς ἐκείνων ἀρετῆς. Οὕτω καὶ φιλοσοφῆ βασιλεὺς, οὐ κατὰ μικρὸν ἐγγὺς ἐλθεῖν τῆς τοῦ μονάζοντος καλοκαγαθίας δύνησεται. Καὶ γὰρ ἐν ὁδοιπορίαις βαρὺς ἐστὶ τὸ ὑπηκόοις, καὶ πόλιν οἰκῶν, καὶ εἰρήνης ἀπολαύων, πολέμων ἀπτόμενος, φόρους τε [119] εἰσπραττόμενος καὶ στρατεύματα συγκροτῶν, καὶ αἰχμαλώτους ἀγαθῶν καὶ νικῶν, καὶ ἠττώμενος· ἠττώμενος μὲν γὰρ τῶν ἐκείνων κακῶν ἀναπίμπλησι τοὺς ἀρχομένους, νικῶν ἀφόρητος γίνεται, καλλωπιζόμενός τε τοῖς τροπαίοις καὶ μέγα φρονῶν, καὶ τοῖς στρατιώταις παρέχων ἄδει ἀρπάζειν, συλᾶν, τοὺς ὁδοιπόρους ἀδικεῖν, τὰς πόλεις τῇ καθέδρᾳ πολιορκεῖν, τὰς τῶν πενήτων πορθεῖν οἰκίας, τοὺς ὑποδεξαμένους εἰσπράττεσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἢ μηδεὶς ἐπιτρέπει νόμος, ἐπὶ προφάσει τινὸς ἔθους ἀχαιῶν παρανόμου τε καὶ ἀδίκου. Καὶ τὸν μὲν πλούσιον ἔβλαψεν οὐδὲν ὁ βασιλεὺς τοῖς τοιούτοις κακοῖς, τὴν πενίαν δὲ ἐκάκωσεν, ὥσπερ ὡς ἀληθῶς αἰσχυρόμενος τοὺς εὐπόρους. Οὐ μὴν ὁ γε μοναχὸς οὕτως, ἀλλ' ἅμα τε ὠφελὲς καὶ πλουσίων καὶ πενήτων χάριν τινὰ κομίζων ἦλθε καὶ τούτοις κάκεινοις ὁμοίως, ἱματίῳ μὲν ἐνὶ δι' ἔτους χρησόμενος, ὕδωρ δὲ πίνων ἡδίων, ἢ θαυμαστὸν οἶνον ἕτερον ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν οὐδεμίαν, οὔτε μικράν, οὔτε μείζω χάριν παρὰ τῶν πλουσίων αἰτῶν, ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν ἐνδοχείᾳ πολλὰς τε καὶ συνεχεῖς, ἀμφοτέροις λυσιτελοῦσας, τὰς τε παρέχουσι, καὶ τοῖς κομίζεσθαι μέλλουσιν. Οὕτω καὶ ὁ μὲν πλούσιος καὶ πλουσίων καὶ πενήτων ὁμοίως, τὸ μὲν ἀμαρτημάτων ἐλευθερῶν διὰ τῆς ἀγαθῆς νοουθεσίας τοῖς δὲ λύων τὴν ἐνδειαν. Βασιλεὺς δὲ τὰς τε εἰσφορὰς κουφοτέρας εἶναι κελεύων, τοὺς πλουσίους μᾶλλον, ἢ τὴν πενίαν ὠφέλησε· καὶ τὰ ἐναντία ποιῶν, τοὺς μικροὺς καὶ κτημένους ἔβλαψε. Τὸν μὲν γὰρ πλούσιον ὀλίγα ἂν βλάβειεν ἢ χαλεπότης τῶν εἰσφορῶν, τὰς δὲ τῶν πενήτων οἰκίας ὥσπερ χειμάρρους ταρασύρει, οἰμωγῆς περιπλήθει τὰς κώμας, καὶ οὔτε γῆρας ἐλεεινὸν τοῖς εἰσπραττομένοις τοὺς φόρους, οὔτε χηρεῖα γυναικῶν, οὐκ ὀρφανία παιδῶν, ἀλλὰ κωμάζουσι πάντα τὸν χρόνον, κοινοὶ τῶν πολέμοι τῆς χώρας, ἅπερ οὐκ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῖς δὲ τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττόμενοι.

δ'. Φέρε δὴ κάκεινο ἐξετάσωμεν, τί μὲν ὁ μοναχὸς, τί ὁ βασιλεὺς τοῖς ὑπηκόοις χαρίζεται. Οὐκοῦν ὁ μὲν χάριν ὁδὸν, ὁ δὲ πνεύματος χάριν· καὶ ὁ μὲν ἔλυσε πενίαν, ὁ δὲ ἡ χρηστός, ὁ δὲ ἡ ψυχὰς τυραννουμένας ὑπὸ δαιμόνων ἠλευθέρωσε ταῖς προσευχαῖς. Καὶ συμβῆτιναι τοιαύτην χειμάρρῳ συμφοραῖς, τὸν βασιλέα μὲν ὥσπερ τὰ ἀφροεῖη παρέρχεται, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν μοναχῶν οἰκίαν καταφεύγει ὥσπερ ὁ λύκον ὑποφεύγων, καταφεύγων δὲ ἐπ' ἀνδρᾶ ρευτὴν ξίφος ἐν τῇ χειρὶ φέροντα· ὅπερ γὰρ τῷ θηρεῖ ξίφος, τοῦτο προσευχὴ τῶν μονάζοντι. Οὐ γὰρ οὕτω φοβερὸν τοῖς λύκοις τὸ ξίφος, ὡς τοῖς δαίμοσιν αἱ προσευ

^a Coisl. τὸ ἀνίσσον. Sav. παρὰ πολὺ οὐχ εὐρήσεις τὸ ἴσον, eodem sensu. Infra Coisl. δαίμοσι· καὶ πόλεις σπουδάζει καὶ κώμας καὶ ψυχὰς ἀνθρωπίνας ἐκ τῶν τῆς πλ. ἐξ. παθῶν.

^b Coisl. ὅταν δῶη χρυσόν· ὁ δὲ.

videri possit hoc ipso, quod coronam quidem gestat gemmis intertextam, et auream, temperantiæ vero corona minime insignis est : et purpureo quidem vestitu toto corpore fulget, animum autem inornatum habet. Deinde hic ne administrandi quidem imperii scientiam habiturus est.

Comparat cum rege monachum in bello gerendo. — Qui enim sibi ipsi imperare nescit, hic quo tandem modo alios legibus regere poterit? Quin si id belli genus, quod uterque sibi peculiariter gerendum sumpsit, spectare volueris, invenies hunc cum dæmonibus depugnantem, eundemque et superantem, et vincentem, et a Christo coronam capientem : utpote qui ad pugnam accedat divino sustentatus auxilio, cælestibus armis communitus, ut necesse quidem sit victoriam ab ipsius partibus stare ; cum interim regem illum cum barbaris bellantem cernas. Quanto autem hominibus dæmones terribiliores sunt, tanto splendidior est qui hos superat, eo qui illos vincit. Quod si utriusque belli causam perdiscere cupis, magnam profecto inæqualitatem reperies. Alter enim pro pietate ac Dei cultu cum dæmonibus bellum gerit, vel urbes, vel pagos ab errore eripere desiderans : alter vero cum barbaris digladiatur pro locis, finibus, opibusve raptis, illum avaritia, vel injusti principatus ambitione ad pugnam provocante : ubi certe multi multoties reges majora cum appetivissent, jam parta amisere. Itaque tum principatus, tum ipsa bellorum genera, arguunt eosque inter se discrepare et regem, et eum qui vitæ suæ studium Dei cultui addixit ; sed tamen eosdem illos exacte utique pernoscas, si ad utriusque vitam quotidianaque gesta examinanda descenderis. Revera enim hunc invenias cum prophetis versantem, Pauli sapientia animum exornantem, assidue a Mose ad Isaiam, ab Isaiâ ad Joannem, a Joanne ad alium quempiam transeuntem : at regem assidua centurionum præfectorum, et spiculatorum consuetudine utentem. Porro solitum esse videmus, cum quibus assidue quis versatur, horum mores similes habere. Itaque qui solitarius vivit, is animum suum ad apostolorum et prophetarum mores conformat : at rex ad mores ducum, satellitum, scutorum, hominum vino servientium, voluptatibus indulgentium, bonam diæ partem in potu conterentium, denique nullius rei necessariæ aut honestæ scientiam, vino impediente, callentium. Hac ergo etiam ratione monasticam vitam convenit ea beatior dicere, quæ principatu, quæ regno, quæ sceptris constat.

3. *Nocturno tempore uter beatior.* — Quod si et noctis tempus examinare voluerimus, monachum quidem videbimus Dei cultu ac precibus insignem, multo ante gallinaceos tempore canentem, angelis convictoribus utentem, cum Deo colloquentem, cælestibus bonis fruuentem : eum vero qui multis gentibus, multis populis, atque exercitibus præest, qui que terra ac mari late imperat, in lecto distentum ac stertentem. Ille quidem cibus iis alitur, qui altum ab eo somnum minime exigant : hunc autem delicie consopiant et potus, eundem in lectulo ad ipsum

usque diem detinens. Jam monacho et vestis et mensa moderata, et convictores ejusdem virtutis æmuli : at regem necesse est et lapillis et auro superbum esse, mensamque apponere splendidam, tum convictoribus uti, si quidem imprudens ille fuerit, sua stoliditate dignis ; sin autem mentem habeat, temperansque sit, probis fortasse et justis, sed tamen virtute iis quos ante dixi, longe inferioribus : ita rex ut philosophiæ deditus sit, tamen ne tantillum quidem ad monachi virtutem propius accedere queat. Etenim in itineribus faciendis subditis gravis est, præterea et urbem habitans, et pace fruens, et bello operam dans, tum tributa exigens, tum exercitus colligens, tum captivos agens, et dum victor, et dum victus est : nam dum victus est, subditos propriis malis replet : victor autem intolerabilis est, tropæis se ornans atque altum sapiens, tum militibus præbens licentiam rapiendi, deprædandi, viatores injuria afficiendi, urbes obsidione cingendi, pauperum domos depopulandi, ab iis a quibus excepti fuerint ea quotidie exigendi quæ nulla lex permittit, idque per causam priscae alienjus consuetudinis iniquæ et injustæ : cum interim divitem per hujusmodi mala rex minime lædit, sed de paupertate tantum male meretur, perinde quasi vere ille divites vereatur. At vero non sic monachus, qui simul ut conspectus fuerit, statim tam divitibus quam pauperibus donum aliquod afferens, utrisque æque munificum se præstat, uno tantum amictu toto anno utens, tum aquam libentius bibens, quam generosum vinum alii ; pro se quidem nullam neque parvam, neque magnam a divitibus gratiam postulans, pro indigentibus autem tum multas, tum continuas, easque utrisque conducentes, hoc est, tam iis qui largiuntur, quam iis qui accepturi sunt. Sic fit, ut comunem ille agat medicum divitum juxta et inopum, illos peccatis liberans per bonam admonitionem, hos ab indigentia eximens. At rex tributa dum minus gravia esse jubet, divitibus magis, quam pauperibus usui est. Idem dum contra facit, paucarum facultatum dominos lædit : nam diviti tenuem admodum jacturam attulerit tributorum acerbitas : at eadem pauperum domos tamquam torrens distrahit, fletu complens pagos, cum interim neque senectus iis miserabilis est qui tributa exigunt, neque mulierum viduitas, neque liberorum orbitas ; quinimo proterve agendi finem nullum illi faciunt, communes quidam regionis hostes, quæ tellus nequaquam tulit, ea ab agricolis exigentes.

4. *Beneficentia monachi major regia.* — Age vero et illud insuper examinemus, quam in parte monachus, qua contra in parte rex subditis beneficus sit. Igitur hic quidem aurum largitur, ille vero spiritus gratiam : præterea idem hic dum bonus est paupertatem solvit, ille autem animas dæmonum tyrannide oppressas precibus liberat : ac si quis forte hujusmodi calamitate afflicteretur, is regem tamquam inanime quidpiam præterit, ad monachorum vero habitaculum confugit, quasi qui conspecti lopi timore ad venatorem gladium manu gestantem fuga contendit.

Etenim quod venatori gladius, id preces sunt monacho : neque sane sic lupos gladius, ut dæmonas justorum preces terrent. Itaque non nos modo ad sanctos monachos, dum rei usus postulat, confugimus, sed vel reges ipsi ad eosdem in temporibus formidandis, haud aliter quam famis tempore mendicantes ad divitum domos confugiunt. Nonne Achab Judæorum rex per famem et annonæ caritatem in Helix precibus spem posuit suam? nonne Ezechias ¹ (4. Reg. 20. 1) illud idem imperium, illum eundem principatum obtinens, æger, ac jamjam moriturus, instantem sibi mortem cum videret, ad prophetam confugit, tanquam morte potentior, ac vitæ largitor? Atqui bello erumpente Palæstinaque in tantum adducta periculum, ut funditus excidenda esset, Judæorum reges dimisso exercitu, dimissis peditibus, sagittariis, equitibus, ducibus, centurionibus, ad Elisai preces se receperunt : existimabant enim Dei servum sibi multarum myriadam instar fore. Idem et Ezechias rex, bello Persico instante, cum urbis excidium immineret, civibusque qui pro mœnibus starent jam tremantibus, metuentibus, ac perinde commotis, et commoveri homines solent, quoties vel tonitru vel terræ motum omnia quatientem expectant, Isaix preces multis Persarum millibus opposuit, neque sua illum spes fefellit. Nam simul ut propheta manus in cælum sustulit, statim Deus sagittis e cælo missis Persicum bellum confecit, reges erudiens, eo se loco ipsius ministros habere debere, ut eos omnes communes esse terræ servatores existiment, ut hac quidem ratione edoceantur, per justorum exhortationes ad omne bonum atque humanum opus invitati, tam consilia revereri, tum bonis admonitionibus obtemperare. Proinde non ex iis solum quæ dixi utriusque discrimen cognoscere licet; sed si usu venerit et hunc et illum deturbari, hunc quidem virtute, illum autem regno privatum, hic parvo admodum negotio ad se redit, ac statim per preces, per lacrymas, per mœrorem, per pauperum curam, peccatis abstersis, de integro facile ad pristinum principatum recurrit. At rex solio dejectus cum fuerit, tum demum multis sane sociis indiget, multis item armatis militibus, equis, pecuniis, periculis : denique salutis suæ spem in aliis sitam habet. Monachus vero salutem celeriter voluntati suæ, studio ac sententiæ mutationi commitem habiturus est : *Regnum enim cælorum*, inquit ille, *in vobis est* (Luc. 17. 21). Jam mors regi terribilis est, eadem philosopho minime molesta : eum enim qui divitias, voluptatem, delicias, quorum gratia vitam agitare multi concupiscunt, despicit, necesse est migrationem ab hoc orbe haud ægre ferre. Quod si et hunc et illum jugulari contigerit, hic quidem pro

pietate pericula sibi accerset, immortalæ et cœlestis vitæ morte sua comparans : at rex tyrannum aliquem, et eum qui imperium affectat, jugulatorem suum habiturus est, miserabile idemque horrendum post cædem spectaculum ; monachum vero pro pietate jugulatum cernere, dulce atque salutare spectaculum est. Adde his quod monachus bonorum suorum affectatores habiturus est, æmulatores ac discipulos, bona ex parte comprecantes, ut ipsius similes evadant : at rex multos frustra in precibus sermones insumpsit, Deum rogans, ut nemo existat, qui regnum affectet. Præterea illum interficere nullus audeat, cum existimet impium se in Deum futurum, si eum sustulerit : huic vero multi jugulatores ingruunt, tyrannidis affectatores. Quamobrem alter milites adhibet corporis sui custodes, alter urbes precibus suis tanquam muro communit, neminem timens, cum rex perpetuo in timore, continua in cædis expectatione vivat : secum enim circumfert avaritiam periculosam, pro qua monachus tutam præ se fert salutem.

Comparat cum rege monachum in iis quæ mortem sequuntur. — Proinde de rebus quæ nos in presenti vita circumstant abunde mihi dixisse videor. Quod si et certamen futurum examinare velimus, monachum quidem videbimus splendidum ac conspicuum rari inter nubes ad occursum Christi in aera, exemplo ducis et institutoris hujus vitæ salutaris omniumque virtutum. At rex, si quidem juste et humane imperium rexisse visus fuerit suum (hoc autem admodum rarum est), minorem salutem, minorem honorem sortietur : non enim idem, non, inquam, idem fuerit, bonus rex, et monachus summam in Dei cultu curam ponens. Sin autem malum et importunum vixisse eum constiterit, ac multis malis orbem replevisse, quis tandem enarrare possit calamitates eas quas sustinere eum videbis, igni exustum, flagellatum, cruciatum, denique ea patientem, quæ neque verbo exprimi, neque re ipsa tolerari possunt? Hæc omnia reputantes, atque ediscentes, non oportet divites admirari : etenim constat horum dominum ne tantillum quidem ad monachi virtutem propius accedere. Ergo ubi conspexeris divitem veste ornatum, auro superbum, curru vectum, incessu magnifico incedentem, ne hominem beatum dixeris : temporariæ enim divitiæ, et quicquid bonum esse videtur, una cum vita hæc corrumpitur. At monachum ubi videris solum incedentem, humilem, mansuetum, quietum, pacificum, hominem æmulare, fac videare imitator philosophiæ ipsius, fac preceris esse justis similis : *Petite enim*, inquit, *et dabitur vobis* (Matth. 7. 7). Hæc enim vere sunt bona, salutaria, manentia, propter Christi benignitatem ac providentiam : cui gloria et imperium per sæcula sæculorum, Amen.

¹ Sic Coislin. recte Edit. vero, nonne Ozias?

τῶν δικαίων. Οὐ τοίνυν μόνον ἡμεῖς πρὸς τοὺς ἀγίους μοναχοὺς ἐν ταῖς χρεῖαις καταφεύγομεν, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ πρὸς τοὺς καταφεύγουσιν ἐν καιροῖς φοβεροῖς, ὡσπερ οἱ πτωχεύοντες ἐν λιμῷ πρὸς τὰς τῶν πλουσίων οἰκίας. Οὐκ Ἀγαθὸς, ὁ τῶν Ἰουδαίων βασιλεὺς, ἐν λιμῷ καὶ σιτοδείᾳ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας [120] εἶχεν ἐν ταῖς Ἡλίου προσευχαῖς; οὐκ Ἐζεκίας^a τὴν αὐτὴν ἔχων ἀρχὴν καὶ δυναστείαν, νοσῶν καὶ μέλλων τελευτᾶν, ἐφεστηκότα τὸν θάνατον ὄρων, ἐπὶ τὸν προφήτην κατέφυγεν, ὡς θανάτου δυνατώτερον καὶ ζωῆς χορηγόν; Καὶ μὴν καὶ πολέμου καταβροχθέντος, καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνασπασθῆναι κινδυνεύουσης, οἱ τῶν Ἰουδαίων βασιλεῖς, ἀφέντες τὴν στρατιάν, καὶ πεζοὺς καὶ τοξότας καὶ ἰππέας καὶ στρατηγούς καὶ ταξιάρχους, ἐπὶ τὰς Ἐλισσαίου προσευχὰς κατέφυγον· ἠγοῦντο γὰρ αὐτοῖς ἀντὶ πολλῶν μυριάδων ἔσεσθαι τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ Ἐζεκίας, τοῦ^b Περσικοῦ πολέμου συστάντος, καὶ τῆς πόλεως περὶ τῶν ἐδάφων^c αὐτῶν εἰς κίνδυνον μέγιστον κατακεκλιμένης, καὶ τῶν ἐπὶ τῷ τείχει τρεμόντων καὶ δεδοκῶτων καὶ σεισμένων, καθάπερ ἐν προσδοκίᾳ βροντῆς, ἢ σεισμοῦ πάντα κινουόντος, τὰς Ἡσαίου προσευχὰς ὁ βασιλεὺς ἀντέστησε ταῖς πολλαῖς τῶν Περσῶν μυριάσι· καὶ οὐκ ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος. Ἄμα τε γὰρ ὁ προφήτης τὰς χεῖρας ἤρεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τοῖς ἐξ οὐρανοῦ βέλεσιν ὁ Θεὸς τὸν Περσικὸν κατέλυσε πόλεμον, παιδεύων τοὺς βασιλεῖς κοινούς τῆς γῆς ἠγεῖσθαι σωτήρας τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας, ὅπως ἂν παιδευθεῖεν, καὶ παρακαλούμενοι παρὰ τῶν δικαίων ἐπὶ πᾶσαν πράξιν ἀγαθὴν καὶ φιλόφρονον, αἰδεῖσθαι τὰς συμβουλίας, καὶ πείθεσθαι ταῖς ἀγαθαῖς νοουθεσίαις. Οὐ τοίνυν ἐκ τούτων μόνον ἔστι τὸ διάφορον ἰδεῖν ἀμφοτέρων^d, ἀλλὰ καὶ ἐκπεσεῖν συμβῆ καὶ τοῦτον κάκεινον, τὸν μὲν τῆς ἀρετῆς, τὸν δὲ τῆς βασιλείας στερηθέντα, ὁ μὲν βραδύως ἂν ἑαυτοῦ γένοιτο, καὶ ταχέως διὰ προσευχῆς καὶ δακρύων καὶ πένθους καὶ θεραπείας πτωχῶν τὰς ἀμαρτίας ἀποτριψάμενος, πάλιν βραδύως ἐπὶ τὴν προτέραν ἀρχὴν ἀνατρέχει· βασιλεὺς δὲ ἐκπεσῶν πολλῶν μὲν ἂν δεηθῆι συμμάχων, πολλῶν δὲ ὀπλιτῶν καὶ ἰππέων καὶ ἰππιων καὶ χρημάτων καὶ κινδύνων· καὶ ὁ μὲν ὅλως ἐν ἐτέροις ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας· ὁ δὲ τῇ βουλήσει καὶ τῇ σπουδῇ καὶ τῇ μεταβολῇ τῆς γνώμης ἐπομένην ἔχει τὴν σωτηρίαν εὐθέως· **Ἡ βασιλεία γάρ, φησὶ, τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὕμνων ἔστι.** Καὶ μὴν ὁ θάνατος τῷ μὲν βασιλεῖ φοβερός, τῷ φιλοσοφῶντι δὲ ἄλυπος· τὸν γὰρ ὑπερορῶντα πλούτου καὶ

ἡδονῆς καὶ τρυφῆς, ὧν ἕνεκα ζῆν ἐπιθυμοῦσιν οἱ πολλοί, καὶ τὴν ἐνθένδε μετάστασιν ἀνάγκη βραδύως φέρειν. Εἰ δὲ καὶ σφαγῆναι τοῦτον οὐκ αἰεὶ κάκεινον, ὁ μὲν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπισπάσεται κινδύνους, ἀθάνατον ζωὴν καὶ οὐράνιον διὰ θανάτου πραγματευόμενος· βασιλεὺς δὲ τύραννον ἔξει σφαγέα καὶ τῆς ἀρχῆς ἐραστήν, ἔλσεινὸν θέαμα καὶ δεινὸν μετὰ τὴν σφαγὴν γινόμενος· μοναχὸν δὲ ἰδεῖν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐσφαγμένον ἡδὺ καὶ σωτήριον θέαμα. Καὶ ὁ μὲν^e τοὺς ἐραστάς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν καὶ μιμητὰς ἔξει καὶ μαθητὰς πολλοὺς εὐχομένους αὐτῷ φανῆναι παραπλησίους· ὁ δὲ πολλοὺς ἂν ἐν προσευχαῖς ἀναλώσειεν λόγους δεόμενος τοῦ Θεοῦ μηδένα φανῆναι τῆς βασιλείας ἐραστήν. [121] Καὶ τὸν μὲν οὐδεὶς ἂν ἀποκτεῖναι τολμήσειεν, εἰς τὸν Θεὸν ἀσεβεῖν ἠγούμενος, εἰ τὸν τοιοῦτον ἀνέλοι· τῷ δὲ πολλοὶ σφαγεῖς ἐφεστήκασιν ἐρασταὶ τυραννίδος. Διόπερ ὁ μὲν φρουρεῖται στρατιώταις, ὁ δὲ πόλεις τειχίζει ταῖς εὐχαῖς, οὐδένα δεδοικῶς· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀεὶ φόβῳ συζῆ καὶ προσδοκίᾳ σφαγῆς· ὁ μὲν γὰρ ἐπικίνδυνον ἔχει πλεονεξίαν, ὁ δὲ ἀσφαλῆ σωτηρίαν. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πραγμάτων ἱκανῶς εἰρησθαί μοι δοκεῖ. Εἰ δὲ καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν μέλλοντα βουλευθεῖμεν ἐξετάξω, τὸν μὲν ὀφόμεθα λαμπρὸν καὶ περιθλαπτόν ἀρπαζόμενον ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, κατὰ τὸν ἡγεμόνα καὶ παιδευτὴν τοῦ σωτηρίου τούτου βίου καὶ πάσης ἀρετῆς· ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐάν μὲν δικαίως φανεῖται καὶ φιλοφρόνως διοικήσας τὴν ἀρχὴν (πολὺ δὲ τοῦτο σπάνιον), ἐλάττονος ἔσται σωτηρίας τε καὶ τιμῆς· οὐ γὰρ ἴσον, οὐκ ἴσον βασιλεὺς τε χρηστὸς καὶ μοναχὸς ἄκρως τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ συζῶν. Εἰ δὲ φανεῖται πονηρὸς καὶ σκαιὸς, πολλῶν κακῶν ἐμπεπληκῶς τὴν γῆν, τίς ἂν εἰπεῖν δυνηθῆι τὰς συμφορὰς αἷς ὀφθήσεται συνεχόμενος, πυρὶ καιόμενος, μαστιγούμενος, στρεβλούμενος, τοιαῦτα πάσχων ἄπερ οὔτε λόγῳ ῥητὰ, οὐδὲ ἔργῳ φορητὰ; Ταῦτα πάντα δεῖ λογιζομένους καὶ μανθάνοντας, μὴ τοὺς πλουτοῦντας θαυμάζειν· ὁ γὰρ τούτων δεσπότης πεφηνῶς, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς ἐλθεῖν δύναται τῆς τοῦ μοναχοῦ ἀρετῆς. Ὅταν οὖν ἴδῃς πλούσιον ἐσθῆτι κεκοσμημένον, χρυσῷ καλλωπιζόμενον, ἐπ' ὀχημάτων φερόμενον, ἐξόδους ἐξιόντα λαμπράς, μὴ μακαρίσης τὸν ἄνθρωπον· πρόσκαιρος γὰρ ὁ πλοῦτος, καὶ τὸ δοκοῦν εἶναι καλὸν τῷ βίῳ τούτῳ συνδιαφθείρεται· μοναχὸν δὲ ἰδὼν βαδίζοντα μόνον, ταπεινὸν καὶ πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ ἡμερον, ζήλωσον τὸν ἄνδρα, φάνηθι μιμητῆς τῆς ἐκεῖνου φιλοσοφίας, εὖξαι γενέσθαι τῷ δικαίῳ παραπλήσιος· **Αἰτεῖτε γάρ, φησὶ, καὶ δοθήσεται ὑμῖν.** Ταῦτα γὰρ ὡς ἀληθῶς καλὰ καὶ σωτήρια καὶ μόνιμα, διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ φιλοφροσίαν καὶ πρόνοιαν· ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^a Sic Coislin. recte. Edit. vero οὐκ Ὀζίας.

^b Savil... καὶ Ἐζεκίας ἐποίησε· τοῦ γὰρ. Μοχ. περὶ τῶν ἐδ. αὐτῶν ἀγωνιώσης καὶ εἰς κίνδ. μέγ. περιενηγεμένης.

^c Coislin. πρὸ τῶν ἐδάφων.

^d Coislin. ἑκατέρων.